ICT Solutions for Brilliant Minds

Aihemallinnus ja muut menetelmät

Bibliometriikkaseminaari 2022

Aino Ropponen
aino.ropponen@csc.fi

Tässä esityksessä

Tekstianalytiikan peruskäsitteitä

- tekstiaineiston esikäsittely
- aihemallinnus
- tekstiaineiston luokittelu

Akatemian lippulaivaohjelman teemojen analyysi

- Alustavia tuloksia ja huomioita

Tekstianalytiikka

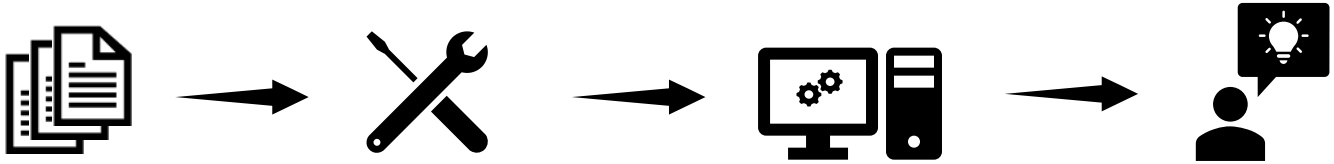

Tekstiaineiston esikäsittely

Kielen tunnistaminen ja vieraskielisten dokumenttien poistaminen

Tarpeettomien sanojen ja merkkien poistaminen, esim.

- Hukkasanat (engl. *stopwords*) esim. *mutta, ei, olla, ja*
- Välimerkit
- Numerot
- Internet- ja sähköpostiosoitteet
- Erisnimet (esim. ihmisten nimet)

Perusmuotoistaminen eli lemmatisointi (tai stemmatisointi)

- Sanan muuttaminen perusmuotoonsa eli siihen muotoon, jossa se esiintyy sanakirjassa.
- Esimerkiksi sana *on* muuttuu muotoon *olla* ja sana *koulutuksen* muotoon *koulutus*. Perusmuotoisia sanoja kutsutaan nimellä lemma.

Sanayhdistelmät eli N-grammit

- N-grammi tarkoittaa sanojen (tai kirjainten) muodostamia yhdistelmiä
  - 2-grammi (bigram): kahden sanan (tai kirjaimen) yhdistelmää
  - 3-grammi (trigram): kolmen sanan (tai kirjaimen) yhdistelmä
- Tärkeää etenkin englanninkielisten dokumenttien analyysissa:
  - ”machine”, ”learning” vai ”machine learning”

- **Alkuperäinen virke:** “*Natural language processing is a subfield of linguistics, computer science, and artificial intelligence*.”
- **Esikäsittelyn jälkeen:** natural language processing subfield linguistics computer science artificial intelligence
- **2-grammit** : natural language, language processing, processing subfield, subfield linguistics, linguistics computer, computer science, science artificial, artificial intelligence

Sanojen merkityksellisyys (TF-IDF)

TF-IDF: *term frequency–inverse document frequency*

Perusidea: lasketaan painokertoimet dokumentin sanoille perustuen sanojen esiintymismääriin tarkasteltavassa dokumentissa ja kaikissa dokumenteissa

- Sanat, jotka ovat hyvin yleisiä joissakin dokumenteissa, mutta harvinaisia toisissa ovat yleensä merkityksellisiä.
- Sanat, jotka ovat hyvin yleisiä kaikissa dokumenteissa eivät ole yleensä merkityksellisiä.

$$\mathrm{tf}(t,d) = \frac{f_{t,d}}{\sum_{t' \in d} f_{t',d}},$$

Sanan *t* esiintymismäärä dokumentissa *d* suhteessa dokumentin *d* kaikkiin termeihin.

$$\mathrm{idf}(t,D) = \log \frac{N}{|\{d \in D : t \in d\}|}$$

Kaikkien dokumenttien lukumäärä suhteessa dokumenttien määrään, joissa sana *t* esiintyy.

$$\mathrm{tfidf}(t,d,D) = \mathrm{tf}(t,d) \cdot \mathrm{idf}(t,D)$$

TF-IDF painokerroin sanalle t dokumentissa d

Aihemallinnus

- Tekstidokumenttien ryhmittely-menetelmä, joka pyrkii tunnistamaan keskenään samankaltaiset dokumentit.
- Ohjaamattoman koneoppimisen menetelmä
  - Ei hyödynnetä opetusaineistoa.
  - Ryhmittelee tekstidokumentit ennalta määrättyyn määrään aiheita, mutta ei ennalta määrättyihin aiheisiin.

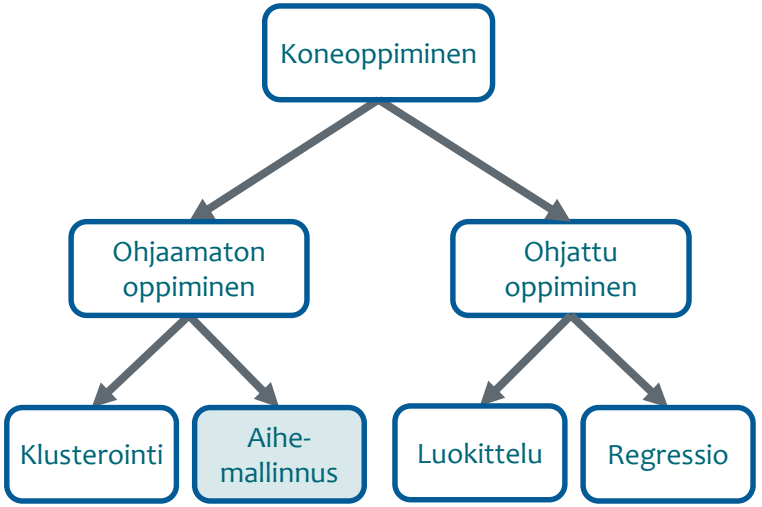

Aihemallinnus

- Perustuu sanojen esiintymistiheyteen dokumenteissa. Menetelmiä mm.
  - LDA (latent Dirichlet allocation)
  - NMF (non-negative matrix factorization)
- Aihemallinnuksen tuloksena saadaan
  - Sanalistat kunkin aiheen yleisimmistä sanoista.
  - Kunkin dokumentin kuuluminen aiheisiin.
- Huom. aiheiden määrä pitää valita tapauskohtaisesti. Ymmärrettävyyden vuoksi aiheet voidaan nimetä.

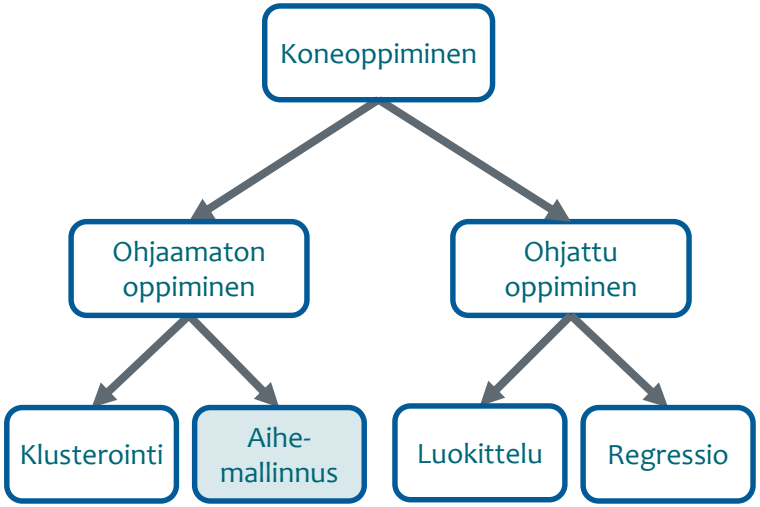

Aihemallinnus

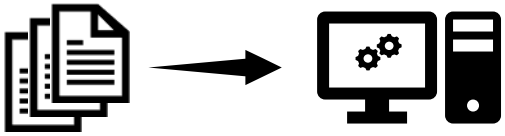

Aihe	Tyypilliset sanat
Aihe 1	kissa, koira, hevonen
Aihe 2	maito, jogurtti, juusto
…	…
Aihe N	jalkapallo, tennis, hiihto

Aiheen nimi
”eläimet”
”maitotuotteet”
…
”urheilu”

Aihe 1: 0,3
Aihe 2: 0,3
Aihe 3: 0,4

Aihe 1: 0,8
Aihe N: 0,2

Aihe 4: 0,99

”Dokumentti 2 liittyy eniten eläimiin, mutta hieman myös urheiluun”.

Esimerkki

Aihemallinnus suomalaisille julkaisuille

Suomen Akatemian ja CSC:n yhteistyöhankkeessa vuonna 2021 kartoitettiin Suomessa tutkittavia aiheita ja ilmiöitä.

Aineistona Web of Science -tietokannan julkaisut vuosilta 2008-2019

- Tarkasteltiin englanninkielisiä julkaisuja, joissa vähintään yksi tekijöistä suomalaisesta organisaatiosta.
- Yhteensä 106 736 julkaisua (artikkeli, katsausartikkeli, kirje lehden toimituskunnalle, kirja).

Aihemallinnus tuotti 1026 aihetta

- Keskimäärin 104 julkaisua aihetta kohti (vaihtelu 18-862).
- Isoimmat aiheista laajoja kuten koulutus ja uusiutuva energia, osa pienistä aiheista hyvin spesifejä liittyen esim. tiettyyn eläinlajiin tai sairauteen.

Esimerkki

Aihemallinnus suomalaisille julkaisuille

Esimerkki muutamasta löydetystä aiheesta ja aiheiden tyypillisistä sanoista.

Topic	Human-labelled keywords	Model keywords	tf-idf keywords
299	dementia, Alzheimers	impairment dementia alzheimers vascular_risk alzheimer mild_cognitive disease_ad midlife cognitive mci old_age geriatric decline older mild cognition older_adults frailty disease_amyloid apoe ad adults mortality_older brain_atrophy apolipoprotein	disease dementia risk alzheimer cognitive alzheimers
184	probabilistic models	mcmc chain_monte markov_chain monte carlo monte_carlo metropolis markov bayesian inference likelihood graphical bayes estimation gibbs unbiased parameter stochastic approximation statistical kalman serpent kalman_filter estimating computation	carlo monte markov monte_carlo bayesian chain
14	service and customer value creation	dominant_logic creation customer value_co value_creation customer_value dominant propositions perceived_value offerings service marketing servitization business service_systems business_models value logic approach_paper methodology service_design product capabilities innovation conceptual	service value creation business customer dominant
242	microRNA	mirna mirnas micrornas microrna mir rnas transcriptional transcription mrna suppressor noncoding microarray androgen differentially gene_expression regulators cancer_cells chromatin rna expression cancer_cell messenger adipocyte castration transcriptome	mir cancer expression microrna mirna gene
691	quartz crystal microbalance, nanocellulose	qcm microbalance quartz_crystal quartz polyelectrolyte multilayers cationic afm cellulose cellulose_nfc nanofibrils nfc nanofibrillar plasmon adsorption films ultrathin atomic_force dissipation anionic carboxymethyl adsorbed mfc nanofibrillated chitosan	cellulose qcm quartz crystal films adsorption
15	machine learning, classification	support_vector classifiers vector_machines classifier vector_machine supervised machine kernel clustering feature discriminant unsupervised classification dimensionality neural_networks regression neural learning vector algorithms neural_network bayes speaker robust prediction	learning data classification analysis machine based

Lähde: Katja Mankinen ja Yrjö Leino: Identifying research topics and collaboration networks in Finland: topic modelling of scientific publications in 2008–2019 https://www.aka.fi/suomen-akatemian-toiminta/tietoaineistot/tieteen-tila/

Tekstidokumenttien luokittelu

- Tekstidokumentteja voidaan luokitella ennalta määrättyihin luokkiin ohjatun koneoppimisen menetelmillä kuten
  - satunnaismetsä (random forest)
  - tukivektorikoneet (support vector machines, SVM)
  - neuroverkot (neural networks).
- Edellyttää opetusdataa eli suuren määrän dokumentteja, joiden luokka on tiedossa.

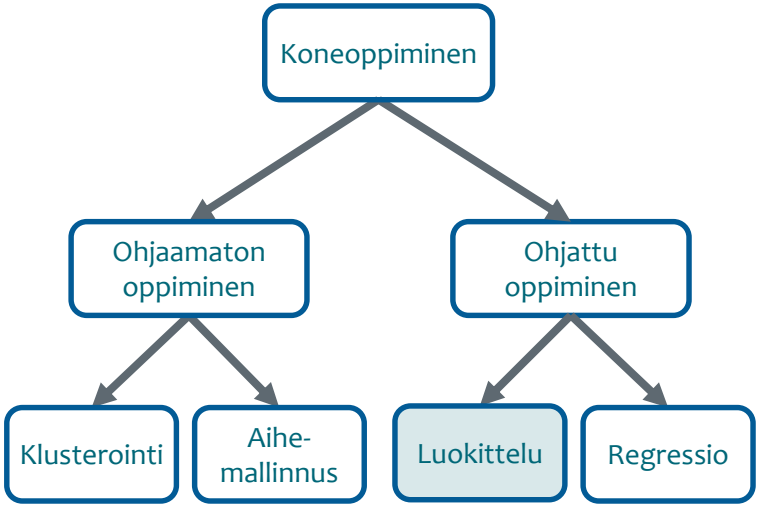

Tekstidokumenttien luokittelu

Luokittelumallin opettaminen opetusdatalla

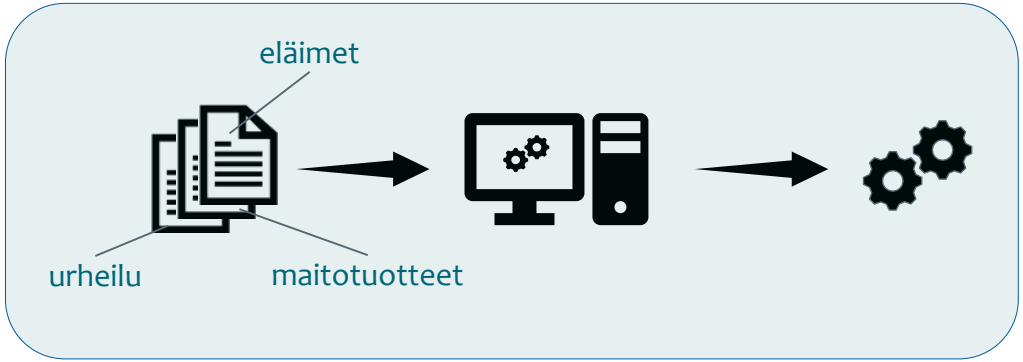

Mallin käyttäminen uusien dokumenttien luokitteluun

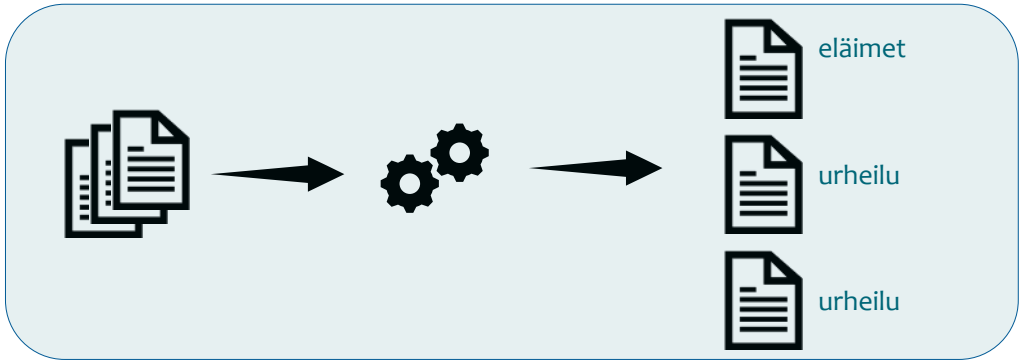

Esimerkki

Aihesanoitus (ANNIF)

- Annif on valmiiksi opetettu luokittelija suurelle määrälle luokkia. Sitä voidaan käyttää automaattiseen sisällönkuvailuun.
- Käytössä mm. tiedejatutkimus.fi-sivustolla, jossa sitä käytetään rahoituspäätösten aihesanoittamisen apuna. Käytettävä sanasto on YSO (yleinen suomalainen ontologia).

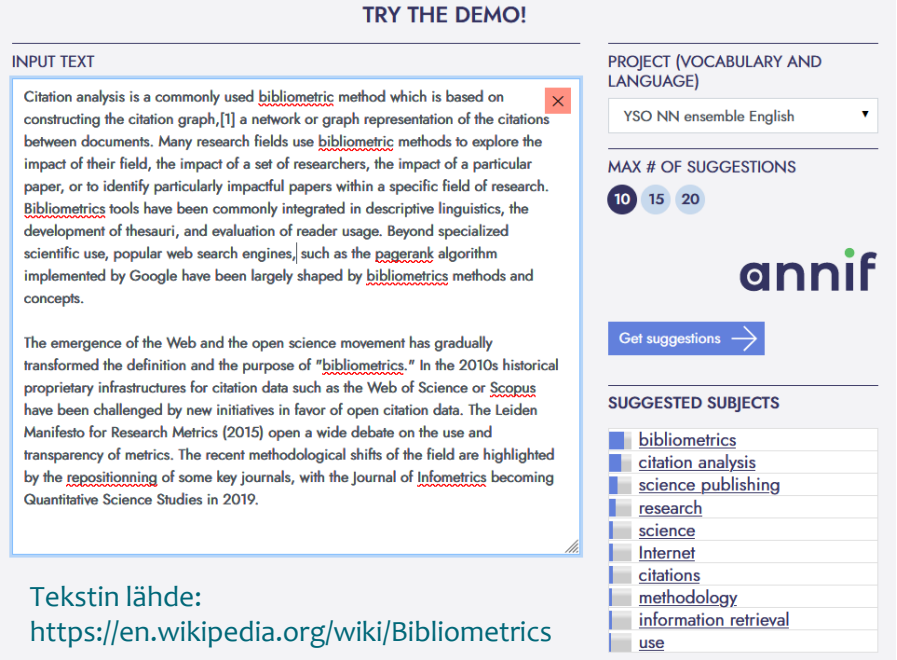

Tekstin lähde:
https://en.wikipedia.org/wiki/Bibliometrics

Analyysi suomalaisista julkaisuista Akatemian lippulaivojen teemoissa 2022

Lippulaivaohjelman tutkimusaiheet

Suomen Akatemian ja CSC:n yhteistyöhankkeessa tarkastellaan lippulaivaohjelman tutkimusaiheita. Mukana tarkastelussa lippulaivat: INVEST, 6G, FinnCERES, PREIN, iCAN ja FCAI.

Tavoitteena tunnistaa lippulaivaohjelman tutkimusaiheisiin liittyviä julkaisuja ja osaamiskeskittymiä ajanjaksoilla 2010-2014 ja 2015-2018.

Aineistona

- Web of Science -julkaisuaineisto tarkasteluvuosilta
- avainsanat lippulaivakohtaisesti
- esimerkkijulkaisuja lippulaivakohtaisesti.

Aineisto ja esikäsittely

Alustavassa analyysissä aineistona Web of Science -julkaisut vuosilta 2015-2018:

- vähintään yksi tekijöistä suomalaisesta organisaatiosta,
- julkaisutyyppi: lehtiartikkeli, konferenssijulkaisu, katsausartikkeli
- englanninkielinen

→Yhteensä 40536 julkaisua.

Analyysiin otettu mukaan julkaisujen otsikko, tiivistelmä ja avainsanat.

Tekstin esikäsittely: poistettu välimerkit ja hukkasanat, lemmatisoitu.

Tarkasteltu pelkkiä sanoja sekä 2-grammeja.

Alustava analyysi ja jatkosuunnitelmat

- Lippulaivojen avainsanojen perusteella tunnistettu lippulaivoihin liittyviä julkaisuja:
  - avainsanojen esiintyminen dokumenteissa
  - avainsanapohjainen aihemallinnus.
- Ensimmäisessä analyysissä 15144 julkaisua tunnistettu kuuluvaksi johonkin lippulaivojen tutkimusaiheista → kynnysarvoa muutettava tiukemmaksi.
  - Esim. SixG-lippulaivaan liittyisi 4485 julkaisua ja FCAI-lippulaivaan 1646 julkaisua.
- Jatkoaskelia:
  - Ohjatun koneoppimisen menetelmien (esim. satunnaismetsä, random forest) hyödyntäminen julkaisujen luokittelussa.
  - Vuosien 2010-2014 julkaisujen analyysi ja vertailu vuosien 2015-2018 tuloksiin.

facebook.com/CSCfi

twitter.com/CSCfi

linkedin.com/company/csc---it-center-for-science

github.com/CSCfi